



## Odd ee'jj tiörv'vuõð

Šiõgg lookki,

ee'jjvaajtõõzzâst da Sää'mtee'g'g vaalpõõ'ji vaajtõõzzâst lij šiõgg vuá'nkânji õ'hhte kie'ssed máttmid mõõnni ee'jj di vaalpâá'j o'nnstummšid di odd ääi'j ooudpeä'lñn le'ddi va'žžtõõzzid. Ee'kk 2015 õõ'ni se'st nu'tt maai'lmveiddsânji, meersânji ko še päaiklânji määngid miârkteei šõddmõõžžid, kook pa'cce historiaa'je da oummui miõlid. Sää'mtee'g'g vaalpâá'jj 2012–2015 lij leämmaž tiudd tuájain. Jiännai vuážžuš äigga, leá'sa seämma ääi'j määng vaalpâá'j täävtõõzzin jie teáuddjam. Ee'kk 2015 leäi še sä'mmlai pue'ttiäi'j peä'lñn kuei'ti tää'rkes vaali, parlame'ntt- da sää'mte'g'gvaali, ee'kk.

## Pukin miârkteei šõddmõõžž

Kookkas pue'ttiägga vaaikteei da pukin vääžn'jummuš mõõnni ee'jj ouddnummuš tá'vven jâlsteei da jie'lli oummid lij Pariisâst tuejjuum äimmõs-suáppmõš. Alggmeerai ä'rbbvuõðlaž jie'llemvue'kk taarbaš luâð. Tãn poddsa krootai da viõusâs muttâz luâðast, koi vue'rdet viõkkšmed pue'ttiäi'jest äimmõõzz pakknnummuž diõtt, lie alggmeerai jie'llemviõkksažvuõ'tte samai jõnn vaarr. Alggmeer lie lâä'ssen täujja tõt-i vue'ss meerast, mii ij leäkku tuáimeezvui'm vaaiktam jiännai äimmõspakknnumša. Gäärõ'tti lij, što alggmeer joudda ää'n tõ'st mä'hssed. Aarktlaž vuu'dest äimmõs pakkan miälggâd kuei't vuára jee'res maai'lm já'ttlubun, što ju'n pie'llne'b graadd pakknem vuäitt lee'd aarktlaž meeraid joba koumm graadd.

Sä'mmlai kiõččâmvue'jjest suáppmõõžžâst lij positiivlaž tõt, što vuážžuš äigga suáppmõõžž, koin äimmõõzz pakknnummuž põõrgât räá'jted vuâlla kue'htt graadd ouddindustriaal'laž ääi'j ve'rddee'l. põõrgee'l pie'llne'b graa'dde. Tääzz piázzât tobddjeei peästmõõžžid tuejje'e'l, koi pirr mainstet äävnulla. Lâä'ssen älgg ää'nned samai tää'rkes ä'sšen suáppmõõžž au'žžjummuž ää'nned huõl peästmõõžži ruõkki illñjiõlõõggi, jeärben mie'cci, suõjjumms'est.

Sä'mmlai kiõččâmvue'jjest suáppmõõžžâst lij negatiivlaž tõt, što alggmeerai vuõiggâdvuõðid peäggte tá'lkk suáppmõõžž jáá'dtemsaá'nin, jie-ga tuáimmjummuž o'hjjei, operatiivlaž vue'zzest. Suáppmõõžžâst õnnum sää'nnva'lljummuž alggmeervuõiggâdvuõðin lie še miälggâd ráá'žž. Lâä'ssen suáppmõõšte'kstt li'nñjai alggmeerai teâðast, ij-ga alggmeerai ä'rbbvuõðlaž teâðast, nu'tt mä'htt alggmeerpolitiikkâst lij li'nñjum.

Pariisâst lie čuä'jtam maailma viáhhid da ää'n jiõčč tuâjj eman älgg. Mon tuáivam, što Sää'mtee'g'g vää'ldet mie'ldd meersaž tää'zz tiu'ddepiijmõõžžâst nu'tt plaanma ko še tieu'ddmest, vuõignalla da šiõgg jiõggâst di nu'tt vuõss lääu'kest ko vuei'tlvaž. Tuáivam, što pue'tti Sää'mte'g'g puätt li'nñjed jiijjâs äimmõsmuttâz tuõ'll'jemtäävtõõzzees ouddmiârkkân vie'kktee'l ä'rbbvuõðlaž teâð veákka äimmõsmuttsa šiõttlõõvmmõõžžâst di lâä'zztee'l tie'ttemvuõð äimmõsmuttâz tuõ'll'jummuž konkreettlaž vuõ'jjin sää'mõhttsažkáâ'ddest.



Nuörttsä'mmla vuážžu kálggmannust kuullád, što nuörttsä'mmlai kreäpast leäi primmum Unesco Maai'lm mooštai sizz. Tät leäi samai miárkkšöövvi oodás ceälai sää'möhttsažkádda leá'sa seämmast pukid maai'lm alggmeeraid. Kreäpast oocâm Unesco Maai'lm mooštai sizz lij e'pet pohttam mi'jjid sä'mmlaid kuástjee'jen tön, što mee'st lie tuöttaa'sšid vuáddöövvi vuöiggádvuöð. Vuöiggádvuöð, kook árra öinn viöggást. Vuöiggádvuöð, koid jeä'p leäkku ouddam meádda le'be kook jie leäkku valddum mee'st meádda. Kreäpast lij sää'm arkiivää'rb symbol leá'sa töt lij še tuöðštös. Tuöðštös, kää'tt lij sää'm mettkää'vest o'dinakai da kää'tt tuöðäst, što sä'mmla lie vaaldšam mäddaid da čaa'zzid ouddâl pukid. Leá'sa kreäpast lij še tuöðštös, kää'tt lij maai'lmveiddsânji alggmeeraid miárkkšöövvi seämma vââ'jj diött; alggmeerain lij vuöiggádvuöðt määddeez da čaa'zjeez. Määddeez da čaa'zjeez, koid nuu'bb meer lie čuu't määng vuára tuöttâm lee'd sij mäedd da čää'zz.

Möönnâm ee'jjest jönn vue'ss Säa'mtee'gĠ tuáimin kíött'töli mäddâ'nnem. Säa'mtee'gĠ kääččai sä'mmlai dommvuu'd paalgâskoo'ddid di Saa'mi siidsábbar öhttsažsábbra, ko'st saggstö'lleš jm. kuáivâslää'jj tuei'mmepiijmest sä'mmlai dommvuu'dest, puöccuháiddamlää'jj oodeemtaarbin di nâu'ddpoliitiikkâst. Säa'mtee'gĠ pirröspiisar lij še alttâm mööntööllâmvuä'pstösmeärröse'tkköðzz raajmöðzz kuáivâslää'jj tuei'mmepiijmö'sše ööutee'l sä'mmlai dommvuu'dest. Vuössmös mää'ttest Säa'mtee'gĠ lij vuáinnam tarbbsen altteed saggstööllmöðžžid Saa'mi siidsábbarin da säa'mvuu'd paalgâskoo'ddivui'm mööntööllâmvuä'pstösmeärröse'tkköðzz raajjâm diött.

Lââ'ssen mädd- da čää'ccââ'nnem kue'skċe meä'cchalltöslää'kköodös di Teänjoogg kue'lstööllâmsuáppmöðžž saggstööllmöš. Oodöžžid, koin lie ku'kesäiggsa, kookkas pue'ttiägga vaaikteei da miárkteei vaaiktöðzz sä'mmlai pue'ttiägga, leá'sa koivui'm tuáj öinn juátkkai. Kuhttuid prosee'ssid priorisö'steš Säa'mtee'gĠest ee'jj 2015. Leäm maantööttâm jeä'rben mööntööllamvuákka, koin meä'cchalltöslää'kköodummuž oudees riikkvaaldšummšest ooudárra. Lää'kkhämmsesst lää'jjvalmštööllâm vuáððan tuö'tteš tee'kstest, što tös't lie leämmaž vuáððan ouddlöž halltöðzzi lí'nnjöðzz da vuáððjurddi, leá'sa kuuitâg sä'mmlaid kuöskki paragraaffid jie maacctam hämmsa, há't määng orgaan tõi kaggâm rau'kke. Teänjoogg kue'lstööllâmsuáppmös lij määngnalla miárkteei, ij-ga uu'ccmösân tönt, ko töt ráajj raamid pue'tti Njauddâmjoogg kue'lstööllâmsuáppmöðžž oodeemtuöjju. Tuáivam, što pue'tti Säa'mtee'gĠ juátkk tää'rkes ouddösvuáppâm tuáj tai oodöžživui'm da što tön tuejjeet šiögg öhttsažtuájast jee'res säa'mtuáimmjee'jivui'm veiddsânji, nu'tt mä'htt ee'jjest 2015. Spä'ssböðžžam tá'st jm. Sámiráðdi, Saa'mi siidsábbar säa'msuávtöðžžeesvui'm, säa'möhttöðžžid, sä'mmlai dommvuu'd paalgâskoo'ddid di jee'res säa'maktiivid.

Vaalee'jj diött še Säa'mtee'gĠ vaal jee'res vuö'jjineesvui'm tuejje vaaldšummuž di le'jje jiännai jee'res mediain ooudást. Mainstummuš kii lij sä'mmlaž da keäk tös't máaimös kíððást tu'mmje di sä'mmlai jioččmie'rreemvuöiggádvuöðást meeran juátkkjež vaalpââ'j 2016–2020 čöðð. Tán mäta mainstummšest lie joba e'tkkääm, što riikk tu'mmai o'dðest Säa'mtee'gĠ tobstummuž di ekonoomlaž tuárjummjuž. Vuáinam, što vaalpââ'j 2016–2020 öhttân tää'rkes linnjân lij Säa'mtee'gĠ legitimitee'tt nââneem Lää'ddjânnam árra.

## Jee'res šöddmöžž

Säa'mtee'gĠ vuässöðdi njuhččmannust ÖM:i alggmeerai aa'sši pöðšši fooruu'me ooudab ii'jjin čö'rsteel alggmeerai parlamee'nti köölb vue'lnn Lää'ddjânnam riikk delegaatio säâ'jest. Kiið riikkpeei'vi tu'mmstöðggi mâñña Säa'mtee'gĠ ij vuáinnam vuei'tlvi'žžen vuässööttâd Lää'ddjânnam

delegaatio vue'ssen. Fooruumâst kiött'tõlleš määngid algmeeraid tää'rkes aa'sšid, koin ouddmiârkkân nuõri jiõçcsârm m'õðžž kuä'skke sää'moutstõðžž jeä'rben Ruõccâst. Tä'st lie vaaiktõðžž še Lää'ddjânnam sää'mnuõrid. Tät ä'sšvu'vdd lij kaggum ee'jj 2015 äi'ggen määng õhttvuõðâst.

Sää'm parlamentaarlaž suävtõðžž (SPS) saaggjää'dtemvuõtt serddji Lää'ddjânnam Sää'mteggâ 1.6. ää'ljee'l. SPS vuäžžai-i tâ'lles šiõgg odðsid, ko õhttsažtâ'vvjânnamlaž kiõllõhttsažtuâjjha'ñkkõs, Kiõllka'liddi – sää'mkiõli ämmat- da resursskõðskõs, vuäžžai teäggtoðžž miälggâd koom ee'jj tuäimmjummsa Interreegg Tä'vv-prograamm Sápmi-vue'ssprograammâst di jee'res meersaž teäggtee'jin, mâ'te Lää'ddjânnmest Lappi leettast.

Kiõllka'liddi (sää'mkiõlle Giellagáldu, Kielâkäldee, läädas Kielikaltio) lij tuäimmâm 1.8.2015 ää'ljee'l ämmatlaž ä'sstobddiorganân. Tõt ta'rjjad kiõllvie'kk di ra'vvai sää'mkiõli ää'nem õhti aa'sšin. Terminologia- da normmeemuâjai lââ'ssen kõðskõðžž tuâjaid ko'le še kiõllhuõll di teäð jue'kkem sää'mkiõli da tõi ämmatlaž kõðçcmõðžž diõtt. Ääu'c sää'mkiõlâst lie mie'ldd saujj-, luulaja-, tâ'vv-, aanar- di nuõrtsää'mkiõl. Ha'ñkkõðžž äi'ggen lij täävtõssân se'lvvted, mä'htt jee'res, ouddmiârkkân Ruõccâst mainstum uumajasää'mkiõl da Ruõssâst mainstum ki'lddsää'mkiõl, vuäžžçeš kõðskõðžž tuäimmjummsa mie'ldd. Haa'lääm-i spä'ssbõðššâd teäggtee'jid tää'rkes tuärjõðžžâst sää'mkiõli pue'ttiäi'j staanâm diõtt. Sää'm parlamentaarlaž suävtõðžž di Sää'mtee'gğ vaalpâ'j 2016–2020 tää'rkmõs ääldasäi'j täävtõðžžid kooll Kiõllka'liddi tuäimmjummuž põðšši teäggtoðžž ha'ñkkeem.

Vuõiggâdvuõttministeriast rie'sšeš kälggmannust sää'maa'sšid hoi'ddjeei ve'rğgoummi da Sää'mtee'gğ ee'ttkee'ji kõskksaž nu'tt koçcum sää'maa'sši saggstõðllâmpeeiv. Mie'rren leäi oudeed riikksuävtõðžž da Sää'mtee'gğ kõskksaž õhttsažtuâj. Šõddmõðžžâst jie'lleš ministeriai mie'ldd çõðð ääi'jpoddsâž sää'maa'sšid. Looppâst saggstõ'lleš vuä'nkânji ve'rkknee'kki sää'mte'gğlää'jj meälddsâž kuullâmõðlgtemvuõð pirr. Mie'rren leäi še smiõttâd jue'tk da jee'res õhttsažtuâjjmaallid di -naa'lid.

Çõhçtää'lv mie'ldd Sää'mte'gğ kaaunõðdi sä'mmlai dommvuu'd koo'ddivui'm. Kaaunõðttmõðžž le'jje šiõggjiõggsa da raajji. Kaaunõðttmõðžžin saggstõ'lleš veiddsânji ääi'jpoddsâž aa'sši di va'žžtõðžžid pirr. Spä'ssbõðžžam veäl pukid kaaunõðttmõðžžid vuässõðttâm koo'ddi ee'ttkee'jid.

Sää'mtee'gğ vaaldšummuš lij tuejjääm tuâj še määngi vaaldšummuž kuõskki oodummšivui'm ee'jj 2015. Täällvaaldšemsektor leäi puki veiddšummuš oodummšest jeä'rbi mie'ldd odð liädggsaž riäšldõðggi ää'nma vâlddmõðžž peä'lñn. Lââ'ssen vuõiggâdvuõttministeria jie'li škouulte'mmen piisarkââ'dd da Sää'mtee'gğ vuäzzlaid vuõiggâdvuõttministeria vaaldšemvuu'd ryytmâst ouddmiârkkân täällarvvlõðžžid plaaneem vue'zzeld. Tãn vuâðald Sää'mtee'gğ vaaldšummušest tu'mmješ põrggâd seämma äi'gğtau'le riikk vaaldšummušin. Ouddmiârkkân raammtäällarvvlõðžžid raajjâm neellj ee'jj pââjas lij õhtt odð, riikk vaaldšummušin õhttnee plaanummuš tuâjjneävvain. Tuâjriäššmõðžž še oudees.

Sää'mte'gğ lij tuäimmâm vuõssmõs neellj ee'jj pââ'j sää'mkulttuurkõðskõs Sajoožžâst. Raam Sää'mtee'gğ vaaldšummuš da politiikklaž tuäimid di sää'mkulttuur da sää'mkiõli oodummša lie leämmaž historiaal'la. Sajoožžâst lie neellj ee'jj äi'ggen riäššâm jäänmõs vue'zz Sää'mtee'gğ sâbbrin, kaaunõðttmõðžžid di še jõnn vue'zz saggstõðllmõðžžin. Sajoožžâst leät še vuäinnam määngnallšem šõddmõðžžid çuõvvumus sää'martiisti konsee'rtin Lää'ddjânnam Meersažbalee'tt çuä'jtõ'sse. Sajos lij-i leämmaž çiõlggsânji virksmâ'ttmen kulttuurjie'llem. Sajoožž oudeem tãn mäta lij kai'bbjam määngi tuäimmjee'ji çäâpp õhttsažtuâj. Haa'lääm-i spä'ssbõðššâd pukid tãn tuõjju vuässõðttâm oummid da orgaanid.

Samai huõl counn'jen älgg ää'nned Lää'ddjânnam tãn poddsâž vue'jj, koon vâä'jjsaagg suei'mkrâ'ste. Nâkam jeät leäkku ouddâl kiõççlâsttam lää'dd ni sää'm õhttsažkââ'ddest. Tät lij



samai nää'lte'm. Vââ'jjsaagg vuâdald tooldâlm Lappi vuu'dest, jeä'rben sä'mmlai dommvuu'dest lij miâlggâd paasmiõllsaž, da vââ'j čuâ'jtummuš till'lõðvee'l sä'mmlaid lij lâssnam miârkteeinalla. Vââ'jjsaaggi kōskksaž ä'sšen lij Sää'mtee'ğğ legitimitee'tt systemaattlaž kōðččâm-miârkvuâlla piijjâm, mii lij tâ'lķ õhtt vue'kk kâittad uu'ceed sä'mmlai jiðččmie'rreemvuðiggâd vuðđ meeran. Tãn vuei'tet vuei'nned kolonialiiism änn'jõžpeei'v äâ'blken, mõðõn oçndõðttâmvue'kken ee'jjest 2015 leät vuäinnam miss'ji sää'mpihttsid jiužži ee'ttkâ'sttempihttsid ko še jee'res sää'morganisaatioi eksistee'ns da ekonoomlaž tuärjjõðžž priimmâmnullšemvuðđ kōðččâm-miârkvuâlla piijjâm.

Toobdâlm lie kōrsmam pe'ce Lää'ddjânnmest, še Tâ'vvjânnmin da jee'res ä'rnn maai'lmest. Tât kuâskk še alggmeerkõðččmõðžžid. Lij samai vääžnai, što Tâ'vvjânnam le'čče oudpeä'lnn joo'tti alggmeeraid kuõskki vââ'jjsaagg tuõ'll'jumšest. Sä'mmlaid kuõskki aa'sšid õðlgçi oudeed tãn vue'jjest jeä'rben tâ'vvjânnamlaž tää'zžest da tõnt le'čči-i vääžnai, što tâ'vvjânnamlaž sää'msuappmõðžž saggstõðllmõðžžid kiõrgte'češ mââimõðžžâst da suappmõðžž ratifiââstčeš da tuei'mmepiijčeš. Tuäivam, što Tâ'vvjânnamlaž mini'sttersuâvtõðžž saaggjää'dteeivuðttpâ'jj, koon Lää'ddjânnam tä'bbe alttii, lij vue'zzstes oude'mmen tãn täävtõðžž, lij tâma koom Tâ'vvjânnmest õhtt õhttsaž alggmeer.

Mõðõnnâm da pue'tti ee'jj lei'mmje hue'nes täällvue'kk da tääl õinn juätkkjeei pannaainâsvuõtt. Sää'mtee'ğğ sääbbar 21.12.2015 priimi ee'jj 2016 tuäimmlaan-täällarvvlõðžž, kää'tt lij tääl peä'lnn samai čoogas. Oðđ Sää'mtee'ğğ alttad tuäimmpââ'jstes mäânģi, joba jõnn va'žžtõðžžouduâst. Tuäivam, što sää'mkulttuur da ä'rbbvuðđlaž jie'llemvuð'kkid peälštei linnj di sää'mkiõli kâ'ddem lie jää'dteei vuâðđjurddjen še oðđ Sää'mtee'ğğ tuäimin.

Spä'sseb mõðõnnâm ee'jjest da lekk oðđ ekka 2016! Spä'sseb še mõðõnnâm Sää'mtee'ğğ vaalpââ'jest da lekkvuõtt vaalpâjja 2016–2020!

Aanrest

Tiina Sanila-Aikio